

Biela koza krátkosrstá – základná charakteristika národného plemena kôz

Biela kozu krátkosrstú (BKK) možno zaradiť medzi základné plemená dojných kôz, vzhľadom na ich obľúbenosť medzi chovateľmi, tradíciu chovu týchto kôz na Slovensku, početnosť populácie a vynikajúce úžitkové parametre.

Základná charakteristika plemena

Biela koza krátkosrstá patrí z hľadiska produkčného medzi mliekové (dojné) plemená. Bola vyšľachtená na území Československa v prvej polovici 20. storočia, a to prevodným krížením pôvodných miestnych typov kôz s dovážanými capmi sánskeho plemena zo Švajčiarska a Nemecka. Pozoruhodné je, že kontrola úžitkovosti sa začala vykonávať pri tomto plemene už v roku 1928 a v druhej polovici minulého storočia patrili BKK k špičkovému svetovému genofondu mliekových plemien kôz. Fylogeneticky veľmi príbuzné kozy sa v súčasnosti chovajú v mnohých krajinách Európy a sveta (Česká republika, Francúzsko, Veľká Británia, Rakúsko, atď.). Kozy tohto plemena majú stredný až väčší telesný rámec, s pevnou konštitúciou, harmonickou stavbou tela a s primerane širokým a hlbokým hrudníkom. Končatiny sú stredne dlhé, predkolenie a predpätie krátke a pevné, paznechty sú tvrdé, pritlačené k sebe. Plemeno je veľmi dobre chodivé, kozy sú schopné aj dlhších presunov. V rámci plemenného štandardu sa požaduje, aby srseň bola krátka, hustá, lesklá a výlučne biela (dlhosrsté a farebné kozy nezodpovedajú plemennému štandardu). Čo sa týka výskytu rohov kôz, v súčasnosti sa do chovu zaraďujú rohaté aj bezrohé jedince (do r. 1992 sa v kontrolovaných chovoch vykonávala pri oboch pohlaviach prísna selekcia na bezrohosť, rohaté jedince nemohli pôsobiť v kontrolovaných chovoch, čo viedlo v konečnom dôsledku k vzniku hermafroditov a pseudosamcov).

Pri jedincoch oboch pohlaví sa môžu vyskytovať na krku tzv. prívěsky (zvončeky), výskyt ktorých je monogénne podmienený. Pri jedincoch oboch pohlaví sa môže vyskytovať briadka. Vemeno BKK je primerane veľké, dobre upevnené, pri báze široké. Cecky sú umiestnené symetricky, sú stredne dlhé, vhodné pre ručné, ale aj strojové dojenie. Plemeno je rané, s možnosťou zaradenia kozičiek a capkov do plemenníby už v prvom roku života, kozy sú pritom veľmi plodné a majú výbornú konverziu krmív.

Hmotnosť kôz a úžitkové parametre

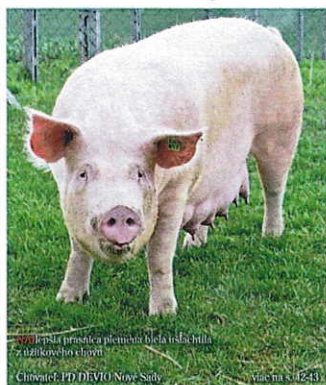
Biela koza krátkosrstá je mliekové plemeno so živou hmotnosťou 50-60 kg pri kozách a 80-90 kg pri capoch (podľa aktuálneho plemenného štandardu by mali mať kozy minimálne 50 kg a capy minimálne 70 kg). Výška v kohútiku by mala byť pri kozách 70-80 cm a pri capoch 75-85 cm. Požadovaná minimálna hmotnosť capkov vo veku 5 mesiacov je pri predvážaní na nákupnom trhu minimálne 32 kg (plemenný štandard je min. 37 kg) a kozičiek pri

bonitácii minimálne 28 kg (plemenný štandard min. 31 kg). Vo veku 12 mesiacov by mala byť hmotnosť kozičiek 50 kg a capkov 55 kg.

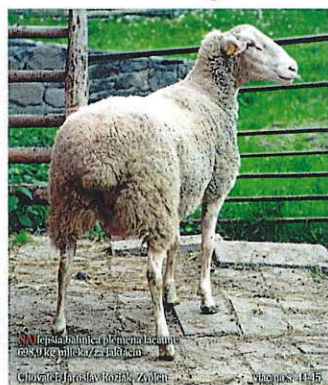
Biela koza krátkosrstá sa vyznačuje vynikajúcou mliekovou úžitkovosťou a plodnosťou. Vo všeobecnosti sa uvádza, že pri kozách tohto plemena je priemerná produkcia mlieka v 2. a ďalšej laktácii 750 l (na prvej laktácii je výrazne nižšia), pri 2,8 %-nom obsahu bielkovín a 3,3 %-nom obsahu tuku. Podľa plemenného štandardu by produkcia mlieka za dojnú periódu mala byť 650 kg. Produkcia mlieka bielej krátkosrstej kozy však veľmi závisí od veľkosti stáda, systému chovu, výživy, atď. Preto nie je zriedkavosťou, že špičkové kozy vyprodukujú denne viac ako 5 l mlieka a produkcia mlieka za laktáciu presahuje 1 000 l, dokonca 1 300 l. Podobne veľká variabilita v závislosti od mnohých negenetických faktorov je aj pri obsahu tuku a bielkovín. Mnohé kozy majú obsah bielkovín v mlieku vyšší ako 3 % a tuku vyšší ako 3,5 %.

Kozlatá bielej kozy krátkosrstej sa vyznačujú do

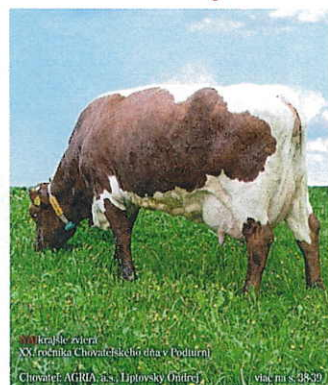
Odborný mesačník pre chovateľov hospodárskych zvierat a veterinárov
Slovenský CHOV
 apríl 2015

Odborný mesačník pre chovateľov hospodárskych zvierat a veterinárov
Slovenský CHOV
 máj 2015

Odborný mesačník pre chovateľov hospodárskych zvierat a veterinárov
Slovenský CHOV
 jún 2015

Odborný mesačník pre chovateľov hospodárskych zvierat a veterinárov
Slovenský CHOV
 júl 2015

odstavu veľmi dobrou intenzitou rastu (vzhľadom k dobrej mliekovosti matiek), keď ich prírastky živej hmotnosti sú na úrovni 180-200 g. Hmotnosť kozliat v 70 dňoch veku je 15 kg. Biela koza krátkosrstá sa vyznačuje aj veľmi dobrými reprodukčnými parametrami. Pri charakteristike plemena sa všeobecne uvádza plodnosť na okotenú kozu (veľkosť vrhu) na úrovni 160-200 % (aktuálny plemenný štandard je na úrovni 180 %), avšak už v 80. a 90. rokoch minulého storočia sa uvádzala pri tomto plemene plodnosť výrazne presahujúca hodnotu 200 %. V tabuľke 1 sú uvedené výsledky mliekovej úžitkovosti a veľkosti vrhu BKK, ktoré boli získané analýzou primárnych údajov z kontroly úžitkovosti (KÚ) za roky 1996-2009. V tabuľke 2 uvádzame výsledky, ktoré boli získané v rámci kontroly úžitkovosti kôz tohto plemena v posledných 2 rokoch. Z oboch tabuľiek je zrejmá obrovská variabilita v produkčných aj reprodukčných parametroch BKK, v závislosti od podmienok chovu a iných negenetických faktorov (pozri tiež prácu Godušová a Margetín, Slovenský CHOV, 7/2011, s. 22-23).

Postup šľachtenia plemena a chovný cieľ

V rámci plemena BKK by mala byť aj naďalej základom čistokrvná plemenitba, so zámerom neustále zlepšovať produkciu mlieka a zvyšovať obsah základných zložiek mlieka, najmä bielkovín. V súčasnosti sú základnými ukazovateľmi selekcie v chovoch zapojených do kontroly mliekovej úžitkovosti (úžitkovosť matky, resp. vlastná úžitkovosť), ďalej plodnosť a exteriér. Pri hodnotení sa využíva tradičný 100-bodový systém, pričom za mliekovú úžitkovosť môže plemenná kozička, resp. capko získať maximálne 60 bodov, za plodnosť 20 bodov, podobne aj za exteriér. Počet bodov, ktoré získa hodnotený jedinec za mliekovú úžitkovosť závisí od počtu bodov za dojivosť (max. 25 bodov za produkciu mlieka nad 700 kg vo veľkochove a nad 900 kg v malochove), ďalej za obsah bielkovín mlieka (max. 25 bodov s obsahom bielkovín nad 3,04 %) a za obsah tuku (max. 10 bodov s obsahom tuku nad 3,50 %). Za ukazovateľ plodnosť získa hodnotený jedinec maximum bodov v prípade, že hodnotený jedinec (kzica, resp. capko) pochádza minimálne z trojčiat a obaja jeho rodičia pochádzajú minimálne z dvojčiat. Detailne je systém hodnotenia bielych kôz krátkosrstých popísaný v aktuálnom bonitačnom kľúči z roku 2014 (www.zchok.sk). Šľachtenie

Tabuľka č.1: Mlieková úžitkovosť a veľkosť vrhu bielych kôz krátkosrstých v kontrole úžitkovosti chovaných na Slovensku v rokoch 1996 – 2009 (spracované na základe údajov poskytnutých PSSR, š.p. Bratislava).

Ukazovateľ	Počet laktácií resp. vrhov	Priemer	Smerodajná odchýlka	Minimálna hodnota	Maximálna hodnota
Skutočná produkcia mlieka (l)	10 370	351,3	149,9	100,4	1 180,9
Priemerná denná produkcia mlieka (ml)	10 370	1 861,9	733,2	512,6	7 281,9
Tuk (%)	10 370	3,41	0,498	1,51	5,88
Bielkoviny (%)	10 370	2,82	0,243	2,02	4,79
Beztuková sušina (%)	10 369	7,32	0,334	5,17	8,90
Sušina (%)	10 369	10,73	0,683	7,48	13,91
Veľkosť vrhu	12 578	1,51	0,533	1	4

Tabuľka č.2: Výsledky kontroly úžitkovosti bielych kôz krátkosrstých – priemer a rozpätie pri porovnaní stád (spracované na základe údajov PSSR, š.p. Bratislava).

Ukazovateľ	2014		Rok 2015	
	ŠCH	RCH	ŠCH	RCH
Produkcia mlieka (l)	526,1 (363,5-544,9)	620,7 (514,9-887,8)	512,9 (505,2-819,9)	639,4 (520,5-758,2)
Tuk (%)	3,68 (3,35-3,72)	3,48 (2,86-3,81)	3,80 (2,63-4,35)	2,99 (2,80-3,17)
Bielkoviny (%)	2,84 (2,82-2,84)	3,06 (2,96-3,29)	2,78 (2,70-3,13)	2,81 (2,63-2,98)
Laktóza (%)	4,45 (4,44-4,49)	4,40 (4,22-4,50)	4,45 (4,42-4,57)	4,40 (4,36-4,43)
Plodnosť na okotenú kozu (%)	142,0 (141,4-146,8)	193,3 (155,6-223,1)	150,9 (148,3-233,3)	204,8 (200,0-207,7)

je založené na výbere geneticky najlepších jedincov do pozície rodičov ďalšej generácie. Pri výbere týchto jedincov by bolo vhodné zamerať sa aj na tvarové a funkčné vlastnosti vemena a viac na obsah jednotlivých zložiek mlieka (najmä bielkovín). Chovným cieľom šľachtenia je aj naďalej zvyšovať produkciu mlieka (v priemere z terajších 650 na 800 a viac l) a tiež plodnosť na okotenú kozu (z terajších 180 na 220 %). Očakáva sa, že takéto produkčné a reprodukčné parametre budú dosahovať kozy a capy väčšieho telového rámca v porovnaní so súčasným plemenným štandardom. V chovnom ciele sa počíta so živou hmotnosťou dospelých kôz minimálne na úrovni 60 kg, capy by mali mať minimálne 85 kg a kozičky a capkovia vo veku 5 mesiacov minimálne 37, resp. 44 kg. Pre účinnejšiu selekciu by bolo vhodné pri tomto plemene rozšíriť populáciu kôz zaradených do kontroly úžitkovosti (v r. 2015 bolo v KÚ menej ako 900 kôz plemena BKK, pričom podstatná časť BKK pôsobila v chove ABEL Plus, s. r. o.,

Podvysoká).

Záver

Biela koza krátkosrstá má vynikajúci genetický potenciál pre mliekovú úžitkovosť a plodnosť. Bohužiaľ, tento potenciál nie je v súčasnosti na Slovensku dostatočne využívaný. Týka sa to do určitej miery drobného chovu, najmä však väčších chovateľov. Výberová základňa BKK je v súčasnosti nedostatočná. Toto plemeno je však veľmi vhodné pre rôzne systémy chovu (najmä polointenzívny a intenzívny chov), pre väčších i menších chovateľov. Zanieteného, primerane odborne zdatného chovateľa, s adekvátnym manažmentom a marketingom toto plemeno dojnych kôz určite uspokojí.

doc. RNDr. Milan Margetín, PhD.^{1,2}

¹Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre,

²NPPC – Výskumný ústav živočíšnej výroby, Nitra

01.08.15
august 2015

Slovenský CHOV

Prvýkrát v slovenskej histórii sa v rámci HZ počas AGROKONTAKTU (20.22. 8.2015) predstavila najmladšia slovenská kozička a capkovička.

01.09.15
september 2015

Slovenský CHOV

Prvýkrát v slovenskej histórii sa v rámci HZ počas AGROKONTAKTU (20.22. 8.2015) predstavila najmladšia slovenská kozička a capkovička.

01.10.15
október 2015

Slovenský CHOV

INSEMAS
BVN

BUSSERL BH-004

01.11.15
november 2015

Slovenský CHOV

Prvýkrát v slovenskej histórii sa v rámci HZ počas AGROKONTAKTU (20.22. 8.2015) predstavila najmladšia slovenská kozička a capkovička.